

MALA IN SREDNJA PODJETJA TER ŠIRITEV – SKUPNI IZZIV DEKLARACIJA ZDRUŽENJ MALIH IN SREDNJIH PODJETIJ DRŽAV SREDNJE IN VZHODNE EVROPE

Uvod

Pred več kot 10 leti se je v državah srednje in vzhodne Evrope pričel proces transformacije in v tem obdobju so gospodarstva teh držav doživela velike spremembe. Velika državna podjetja so prešli v državno last in na tisoče delavcev je izgubilo delo. Izgubo teh delovnih mest bi bilo mogoče kompenzirati samo s pospešenim ustanavljanjem malih in srednjih podjetij. Proces transformacije je zlasti prizadel Bolgarijo, Romunijo, Slovaško in Češko, saj te države, vse do začetka izvajanja gospodarskih reform, niso poznale privatnega podjetništva.

Ta opazni napredek pa nas ne bi smel zapeljati do te mere, da bi spregledali velikanske probleme, s katerimi se spopadajo ta novoustanovljena podjetja v praktično vseh srednje- in vzhodnoevropskih državah. Medtem, ko so inozemski investitorji pogosto deležni začetne oprostitve davkov in državna podjetja prejema subvencije, pa se morajo domača novoustanovljena podjetja spopadati s celo vrsto težav: težak dostop do virov finančnih sredstev, pomanjkanje ustreznih kadrov, neustrezna pomoč državnih organov, zapleteni in dolgotrajni birokratski postopki in neprestano spreminjanje zakonodaje.

S postopnim sprejemanjem evropskega pravnega reda se bo tempo spreminjanja zakonodaje še povečal. Usklajevanje domače zakonodaje z regulativo Evropske unije bo terjalo velike investicije na področjih, kot je varstvo okolja, socialna zaščita in varnost pri delu. Težava pri tem pa je, da večini malih in srednjih podjetij kronično primanjkuje kapitala.

Spočetka so države upale, da bo Evropska unija v okviru predpristopne strategije podprla proces tranzicije s svojimi finančnimi sredstvi. V praksi pa se pogosto dogaja, da se denar Evropske unije namenja za velike prestižne projekte, upravo, ali pa za postavitve dodatnih informacijskih mrež, ne da bi pri tem izkoristili obstoječe organizacije malih in srednjih podjetij.

Združenja malih in srednjih podjetij iz držav srednje in vzhodne Evrope se dobro zavedajo, da vseh problemov ni mogoče rešiti naenkrat. Poleg tega pa proračuni ne omogočajo obsežnejše finančne pomoči. Po drugi strani pa se morajo tudi nosilci političnih odločitev zavedati možnosti, da bodo v naslednjih nekaj letih številna mala in srednja podjetja propadla.

Med številnimi problemi, s katerimi se srečujejo mala in srednja podjetja, želijo združenja iz srednje in vzhodne Evrope izpostaviti tri področja, katerim je treba v prihodnjem razvoju malih in srednjih podjetij posvetiti največjo pozornost, ne da bi pri tem pomembneje obremenili državne proračune.

Dostop do finančnih virov

Položaj se sicer od države do države razlikuje, vendar pa obstajajo tudi nekatere skupne značilnosti.

- Mala in srednja podjetja ne poznajo vseh finančnih instrumentov, ki so jim na voljo (factoring, leasing, krediti dobaviteljev, rizični kapital, »poslovni angeli« itd.), predvsem zaradi neustreznega svetovanja in informiranja.
- Večina finančnih instrumentov, ki jih najdemo na trgu, ni prilagojena specifičnim potrebam malih in srednjih podjetij.
- Mala in srednja podjetja (predvsem prva) se morajo pogosto opreti na lastna finančna sredstva (družina), ker težko dobijo bančna posojila.

Razlogi:

- 1) banke zahtevajo, da podjetje v daljšem obdobju dosega pozitivne poslovne rezultate;
 - 2) izredno visoka jamstva (Poljska: 200 %);
 - 3) visoke obrestne mere (Poljska: velika podjetja Wibor + 1 %, mala in srednja podjetja brez dobrih poslovnih dosežkov – v glavnem Wibor + do 5 %; Madžarska: za mala in srednja podjetja velja obrestna mera 7 – 7,5 % nad osnovno obrestno mero);
 - 4) težave pri pridobivanju dolgoročnih posojil.
- Nekateri države ne subvencionirajo obrestnih mer za posojila, ki jih najemajo mala in srednja podjetja. Na ta način ostaja cena posojila za ta podjetja visoka.
 - Viri financiranja (privatni in državni), s katerimi bi podprli ustanavljanje novih podjetij, ne delujejo.
 - Nekateri države imajo vzajemne garancijske sheme, ki delujejo na regionalni in nacionalni ravni. Vendar pa je za te sheme karakteristično, da so pogosto podkapitalizirane in da ne vsebujejo mehanizmov, ki bi omogočali dodatne garancije. Garancijske sheme ponavadi ne morejo zadovoljiti vsega povpraševanja.

Pri ustanavljanju in rasti malih in srednjih podjetij ima pomembno vlogo dostop do finančnih sredstev. Združenja malih in srednjih podjetij držav srednje in vzhodne Evrope zato pozivajo vlade svojih držav in Evropsko unijo, da sprejmejo naslednje ukrepe:

Sheme kreditnih garancij – učinkovite in gospodarne

Prvi in obenem tudi najpomembnejši ukrep je oblikovanje shem kreditnih garancij v vsaki od držav srednje in vzhodne Evrope. V zahodnoevropskih državah so se take sheme izkazale kot dobro sredstvo za zmanjševanje rizika na strani bank. Posledica uporabe takih shem so nižje

obrestne mere in manjša potrebna jamstva. Poleg tega pa skladi kreditnih garancij ne pomenijo večjih obremenitev za državne proračune.

Take sheme morajo razpolagati z zadostnimi sredstvi, če želimo, da bodo lahko zadovoljile vse potrebe na trgu. Nujno je torej, da pri financiranju sodelujejo tako nacionalne vlade, banke in Evropska unija. V kasnejših fazah pa bi pri financiranju sodelovala tudi podjetja.

Državna pomoč pri nekaterih kreditih in posojilih

Če želijo mala in srednja podjetja tekmovati z večjimi podjetji, potrebujejo enake pogoje poslovanja. Dejstvo, da morajo za posojila plačevati precej višje obrestne mere, jih postavlja v neenakopraven konkurenčni položaj in zmanjšuje njihovo sposobnost financiranja investicij, ki so potrebne zaradi prilagajanja evropskemu pravnemu redu.

V sodelovanju z Evropsko unijo bi morale države srednje in vzhodne Evrope ponuditi projekte, kot »Rast in okolje« in »Rast in zaposlenost«, ki bi bili usmerjeni k implementaciji evropskega pravnega reda.

Da bi se izognili raznim deformacijam svobodne konkurence, bi morali državno pomoč omejiti zgolj na nekaj politično pomembnih in splošno dostopnih shem.

Te ukrepe bi lahko dopolnili z davčnimi znižanji, in sicer tako, da bi odplačevanje posojil (vključno z obrestno mero) za investicije v zvezi z uresničevanjem evropskega pravnega reda odbili od davčne osnove.

Državna pomoč pri ustanavljanju podjetij

V procesu industrijskega prestrukturiranja in zaradi vse večjih potreb po inovacijski dejavnosti je ustanavljanje novih podjetij izrednega pomena. Vlade srednje- in vzhodnoevropskih držav bi morale biti zelo zainteresirane za ta proces. Predlagamo dva ukrepa:

Mikro krediti

To so majhna posojila, namenjena ustanavljanju mikro podjetij, še posebej na področju storitvenih dejavnosti. Izkušnje kažejo, da se tovrstnih posojil poslužujejo predvsem ženske, ki se odločajo za samostojno podjetniško dejavnost.

»Semenski kapital« / inkubatorji

Podjetja, ki delujejo v sektorju tako imenovane nove ekonomije in druga hitro rastoča podjetja, so mogoče zelo perspektivna kar zadeva prihodnje profite, vendar potrebujejo tudi velika finančna sredstva. Te potrebe lahko učinkovito zadovoljijo skladi semenskega kapitala in inkubatorji. Povsod tam, kjer je to mogoče, bi morali vključiti tudi zasebni kapital.

Vse večje poznavanje možnosti različnih finančnih instrumentov

Program PHARE in vlade posameznih držav bi morale financirati programe usposabljanja, v katerih bi se izobraževali gospodarski svetovalci združenj malih in srednjih podjetij srednje in vzhodne Evrope. Ti svetovalci bi potem pomagali malim in srednjim podjetjem pri iskanju najustreznejšega vira denarnih sredstev.

Sodelovanje v socialnem dialogu

Razvijanje avtonomnega in dejavnega socialnega dialoga je predpogoj za oblikovanje socialnotržnega gospodarstva v državah kandidatkah. Socialni partnerji bodo imeli v procesu širitve Evropske unije pomembno vlogo, in sicer v skladu s svojimi obveznostmi in pristojnostmi. Znotraj socialnega dialoga bodo lahko aktivno prispevali pri opredeljevanju gospodarskih in socialnih reform, vključno z implementacijo evropskega pravnega reda, in sicer na način, ki bo ekonomsko učinkovit in družbeno sprejemljiv.

Socialni dialog na področju zaposlovanja in socialne politike pa postaja tudi sestavina evropskega pravnega reda. Amsterdamska pogodba daje socialnim partnerjem v Evropski uniji pravico, da sklepajo sporazume, na podlagi katerih se lahko oblikuje tudi zakonodaja Evropske unije. Socialni partnerji na ta način postajajo aktivni udeleženci »socialne subsidiarnosti«.

V domala vseh državah kandidatkah obstaja socialni dialog. Ta poteka bodisi kot tripartitna posvetovanja z vlado ali pa kot bilateralni socialni dialog med organizacijami delodajalcev in sindikati. V večini držav so neposredno ali posredno vključena tudi združenja malih in srednjih podjetij.

Glede na to, da bodo vse planirane reforme močno prihadele mala in srednja podjetja, pozivajo združenja malih in srednjih podjetij vlade v svojih državah, da:

- priznajo pomen močnih in neodvisnih združenj malih in srednjih podjetij pri izvajanju ekonomskih in družbenih reform;
- zagotovijo, da bodo lahko mala in srednja podjetja neposredno in samostojno sodelovala v socialnem dialogu preko svojih nacionalnih združenj; v kolikor v neki državi obstaja več takih združenj, bi moralo v socialnem dialogu sodelovati najbolj reprezentativno(a) združenje(a);
- podprejo pravilno artikulacijo in porazdelitev odgovornosti med različnimi nivoji ukrepanja (nacionalni, sektorski, teritorialni ali podjetniški);
- okrepijo avtonomijo socialnih partnerjev in področje znotraj katerega lahko v popolnosti uresničujejo svoje pristojnosti.

Poklicno usposabljanje, strokovne kvalifikacije in inovativna dejavnost

Če želi Evropa v naslednjih desetih letih postati področje z najbolj dinamičnim in konkurenčnim gospodarstvom, trajno gospodarsko rastjo, več in bolj kvalitetnimi delovnimi mesti, bo potrebno pred tem izpolniti nekatere predpogoje. Sodobna družba, ki temelji na znanju, mora spodbujati razvoj izobraževanja, usposabljanja in nastajanje novega znanja, ki izhaja iz raziskovalne dejavnosti. Ker sta izobraževanje in usposabljanje dejavnosti nacionalnega pomena, je potrebno oblikovati skupno strategijo, ki bo imela za cilj transparentnost nacionalnih sistemov in postaviti kriterije kvalitete, na podlagi katerih bi lahko vrednotili te nacionalne sisteme.

V procesu reformiranja izobraževalnih sistemov bi morali sodelovati tudi predstavniki malih in srednjih podjetij. Predmet podjetništvo bi bilo potrebno uvesti že v osnovno šolo, poklicno usposabljanje pa bi morali organizirati tako v izobraževalnih centrih, kakor tudi v podjetjih. Nadaljnje usposabljanje in prekvalificiranje v večini primerov lahko organiziramo v malem podjetju. Priznati moramo, da se znanje oblikuje v podjetjih kot rezultat poklicnega usposabljanja, nadaljnega usposabljanja in prekvalificiranja. Različne sisteme poklicnega usposabljanja na srednji stopnji, vključno z vajeništvom, je potrebno razvijati vzporedno z drugimi oblikami nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ter mora imeti iste finančne vire.

Izobraževanje in strokovna usposobljenost sta izredno pomembna za samo funkcioniranje trga delovne sile, tako znotraj Evropske unije, kakor tudi v državah srednje in vzhodne Evrope. Potrebujemo nov zagon na področju izobraževanja in strokovnega usposabljanja, ki bo omogočil nastanek novih in izboljšanje obstoječih znanj, s katerimi se bo mogoče spopasti z novimi gospodarskimi izzivi, ki usvarjajo iz dneva v dan nova delovna mesta. Evropska unija in države srednje in vzhodne Evrope se morajo spopadati z vse hujšo konkurenco iz drugih delov sveta. Podjetja in vlade držav pa morajo poiskati nove načine za dodatno izobraževanje zaposlenih in nezaposlenih.

Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi izobraževanju in usposabljanju mladine. Že sedaj bi bilo treba pričeti z izmenjavo vajencev in pripravnikov med državami srednje in vzhodne Evrope in državami članicami Evropske unije. Države kandidatke bi morale vključiti v vse obstoječe nacionalne programe izmenjave, kakor tudi v programe izmenjave, ki potekajo v Evropski uniji. Kot zelo uspešne so se pokazale tudi izmenjave med podjetji, pa bi jih zato kazalo razvijati še naprej.

Za uveljavitev navzočnosti malih in srednjih podjetij v poklicnem usposabljanju, dvigu pomena usposabljanja na delovnem mestu in dokvalificiranja, razvijanja novega in izboljšanja obstoječega znanja, svetujemo vladam srednje- in vzhodnoevropskih držav, da:

- zagotovijo sodelovanje organizacij malih in srednjih podjetij v procesu oblikovanja in reformiranja nacionalnih izobraževalnih sistemov;
- priznajo nujnost, da mala in srednja podjetja sodelujejo pri izdelavi odločitev, alokaciji resursov in implementaciji poklicnega usposabljanja, vajeništva in usposabljanja na delovnem mestu;

- promovirajo in podprejo programe izmenjave za pripravnike, mentorje in podjetnike;
- podprejo sisteme za evalvacijo neformalnega usposabljanja v malih in srednjih podjetjih;
- zagotovijo, da bodo raziskovalni in razvojni programi imeli močan poudarek na fleksibilnih in majhnih raziskovalnih projektih, osredotočenih na oblikovanje regionalnih mrež raziskovalnih ustanov, univerz ter malih in srednjih podjetij.

Varšava, 18. oktober 2001

Podpisniki

Bolgarija

Obrtna zbornica Bolgarije

Češka

Asociace Malých a Středních Podnikatelů a Živnostníků (ASMEC)

Estonija

Mittetulundusühingu Eesti Väike-ja keskmisi Ettvõtjaid Assotsiatsiooni Pohikiri (EVEA)

Madžarska

Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ)

Latvija

Latvijah Amatniecibas kamera (LAK)

Litva

Lietuvos verslo darbdaviu konfederacija (LVDK)

Poljska

Związek Rzemioska Polskiego (ZRP)

Romunija

Consiliul National al Interprinderilor Private Mici si Mijlocii din Romania (CNIPMMR)

Slovaška

Slovensky Zivnostensky Zvaz (SZZ)

Slovenija

Obrtna zbornica Slovenije (OZS)